

УДК 355.4

С.В. Лазебник¹, В.В. Тюрін², І.М. Тіхонов¹, В.В. Грідіна¹¹ Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Харків² Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

ЕВОЛЮЦІЙНІ ЗМІНИ У ПІДХОДАХ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПОВІТРЯНОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ У ЛІВІЇ (1986 рік, 2011 рік)

Проведено дослідження змін щодо проведення повітряної наступальної операції на прикладі локальних конфліктів у Лівії. Проаналізовані форми та способи проведення операції, дано опис основних подій та їх критичний аналіз. Показано, що за 25 років (з 1986 по 2011 рік) ОВТ ППО, яке здатне було виконувати завдання щодо зриву повітряної наступальної операції, повністю стало безпорадним перед сучасними засобами повітряного нападу, а повітряна наступальна операція переросла у повітряно-морську.

Ключові слова: бойові дії, локальний конфлікт, повітряна операція, повітряні удари, протиповітряна оборона.

Вступ

Постановка проблеми. У сучасних умовах ведення збройної боротьби для значного ослаблення воєнного потенціалу противника, при мінімальних втратах і в короткі терміни, у багатьох випадках може бути достатньо проведення повітряної наступальної операції [1]. З урахуванням цього проаналізовані нові підходи щодо участі об'єднаних Збройних Сил (ЗС) НАТО при вирішальній ролі ЗС США в збройних конфліктах сучасності.

У відповідності з цим підходом початковий етап впливу на противника може розглядатися як вирішальна фаза конфлікту, а не як окремий етап, що забезпечує можливість формування угруповання наземних сил, яке переважає сили противника. Особливість цього етапу полягатиме в "рішучій відсічі" (досягненні негайного перелому у війні) шляхом своєчасно розпочатого, безперервного і масованого застосування повітряних і космічних сил. При цьому планується позбавити противника можливості повністю реалізувати свій бойовий потенціал, а також знищити воєнно-політичне керівництво або примусити його до кроків, які відповідають інтересам наступаючої сторони. При втраті противником ініціативи і свободи вибору, планується переходити до етапу вироблення варіантів вирішення конфлікту на вигідних для агресора умовах.

Підготовка повітряної операції (бойових дій) є одним з основних елементів процесу управління, від організації та проведення якого здебільшого залежить успіх виконання поставлених завдань. Вона здійснюється завчасно і безпосередньо для перших операцій, а для наступних операцій - в ході бойових дій.

З урахуванням оборонної доктрини України розуміння сучасних підходів до порядку плануван-

ня та проведення повітряної наступальної операції є важливим з точки зору розробки адекватних заходів у відповідь.

Метою статті є оцінка еволюційних змін у підходах щодо проведення повітряної наступальної операції на прикладі локальних конфліктів сучасності.

Основна частина

Розглянемо основні підходи до планування та проведення повітряної операції, виходячи з аналізу конфлікту у Лівії 1986 року.

Операція, проти Лівії, що отримала кодове найменування "Ельдорадо Каньйон" була проведена США в ніч з 14 на 15 квітня 1986 року. В ній брало участь близько 100 літаків ВПС і ВМС США, що дислокувалися на аеродромах Великобританії. При плануванні повітряної операції було відомо, що з метою оборони міст Лівії, аеродромів та угруповань військ і сил флоту було створено угруповання ППО у складі 18 збр (десять збр змішаного складу із ЗРК С-75 і С-125, одна збр із ЗРК С-200ВЕ, шість збр "Квадрат", бригада ЗРК "Оса-АК"). Крім того, у сухопутних військах, підрозділах охорони і на критичні позиції ЗРВ була накопичена велика кількість ПЗРК "Стріла-2", ЗСУ "Шилка", ЗУ-23-2. Для удару намітили п'ять цілей, з яких три розташовувалися в районі Тріполі і два, - в районі Бенгазі.

За 15 хвилин до удару літаки ДРЛВ "Хокай" зі складу авіанесучого угруповання США зайняли зони патрулювання, розташовані на відстані 50-100 км від побережжя Лівії. Через 2 хвилини в повітря були підняті літаки РЕБ EF-111 та EA-6B, які почали постановку активних комбінованих перешкод середньої і сильної інтенсивності. За 6 хвилин до головного удару, який наносився у розрив радіолокаційного поля з південного напрямку, групи забезпечення з північно-

го напрямку нанесли удари по РЛС угруповання РТВ та ЗРВ (48 протирадіолокаційних ракет "Харм").

Пуск ракет проводився з дистанції 40 - 60 км. О 02.00 ночі 13 винищувачів-бомбардувальників F-111F атакували об'єкти в м. Тріполі. В результаті удару було уражено 9 цілей. Авіація втрат не мала.

Що стосується об'єктів ППО, то в першу чергу удари планувалися по позиціях ЗРС С-200ВЕ, що представляли на той час значну загрозу для засобів повітряного нападу країн НАТО. Цей удар був завданий палубними штурмовиками з авіаносця "Саратога".

Всі удари планувалися та здійснювалися в умовах інтенсивних перешкод і вогневого придушення засобів ППО. По випромінюючих РЛС групи вогневого придушення завдавали удари ракетами "Харм", через розриви радіолокаційного поля, що утворилися в обороні, або в обхід зони вогню ЗРВ - діяли ударні групи. Через відсутність цілевказівки і швидкоплинності удару ЗРВ участі в його відбитті не приймали. Вогнем ЗА і ЗСУ "Шилка" був знищений всього один літак F-111 [1].

При відбитті подальших ударів авіації 6-го флоту ЗРВ діяли більш організовано і рішуче. Всього збройними силами Лівії було знищено 5 літаків і 2 БПЛА.

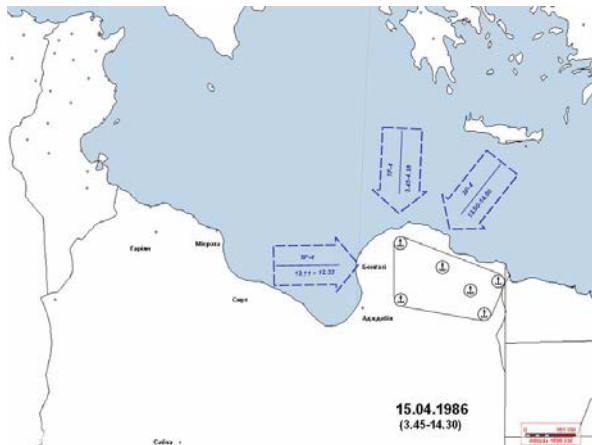

Рис. 1. Схема нанесення ударів авіацією НАТО у Лівії 1986 р.

Таким чином, повітряна операція в Лівії у 1986 році не досягла основних цілей – повалення режиму М. Каддафі [1]. Наземна операція не проводилася, а повітряна була згорнута через ризик значних втрат. Тобто засоби ППО виконали задачу недопущення ударів по об'єктах та військам.

19 березня 2011 року коаліція західних країн почали воєнну операцію проти режиму М. Каддафі, яка одержала назву "Одісея. Світанок" ("Odyssey Dawn").

О 17.00 літаки "Рафаль" F3 та "Міраж - 2000" ВПС Франції розпочали патрулювання повітряного простору східної частини Лівії (100-150 км навколо м. Бенгазі). О 18.45 літаками ВПС Франції завдали

ракетно-бомбовий удар по танковій колонії урядових сил Лівії в районі 100 км південніше м. Бенгазі, в результаті якого були знищені бронетранспортер і чотири танки. Причому, при нанесенні удару літаками тактичної авіації, проводилася їх дозаправка паливом у повітрі, яку здійснювали не менше 9 літаків-заправників С-135FR ВПС Франції.

О 21.00 надводними кораблями і підводними човнами угруповання ВМС США та Великобританії було нанесено масовий удар крилатими ракетами морського базування по об'єктах ППО, командних пунктах та РЛС в районах н.п. Бен-Гашир (район міжнародного аеропорту м. Тріполі), Джура, Злітан (100 км на схід від м. Тріполі), Місурата (200 км на схід від м. Тріполі) та Сирт, внаслідок чого загинуло близько 50 чоловік (всього було випущено 112 крилатих ракет). Пуск крилатих ракет морського базування здійснювався з есмінців "Мейсон", "Беррі", підводних човнів "Провіденс", "Скрентон", "Флорида" ВМС США та підводного човна класу "Графальгар" ВМС Великобританії. У період 21.00-24.00 до 12 літаків "Торнадо" зі складу 9 ВПС Великобританії з авіабази Мерем у супроводі літаків-заправників ВС-11П та "Тристар" здійснили переліт до району Лівії і завдали ракетно-бомбових ударів по об'єктах ППО Лівії в районі м. Тріполі. Розвідка та аналіз результатів першої фази операції "Одісея. Світанок" здійснювались з використанням БПЛА "Глобал Хок" з авіабази Сігонелла (о. Сицилія, Італія) (рис. 2)

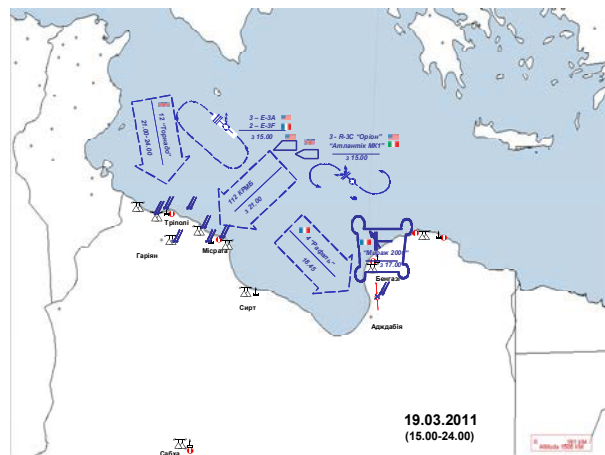

Рис. 2. Планування повітряної операції "Одісея. Світанок". 1 день повітряно-морської операції

Літаками ДРЛВ підсилювалося радіоелектронне спостереження за об'єктами на території Лівії. Було відмічено польоти 4 Е-3А НАТО та 2 Е-3Ф ВПС Франції. Контроль обстановки в акваторії південної частини Середземного моря здійснювали три R-3С "Оріон" ВМС США та літак "Атлантик МК1" ВМС Італії.

20 березня авіація НАТО нанесли удари по армійських базам у Таджурфі.

Військова база Баб Аль-Азизія, яка була резиденцією Каддафі, бомбардувалася силами західної коаліції ввечері 21 березня. Усього ракетні і авіаудари збройних сил коаліції, у тому числі, США, Франції й Великобританії завдані по більш ніж 20 цілях у Лівії. Військові відомства учасників коаліції стверджують, що цілями атаки стали система лівійських ППО [2] (рис. 3).

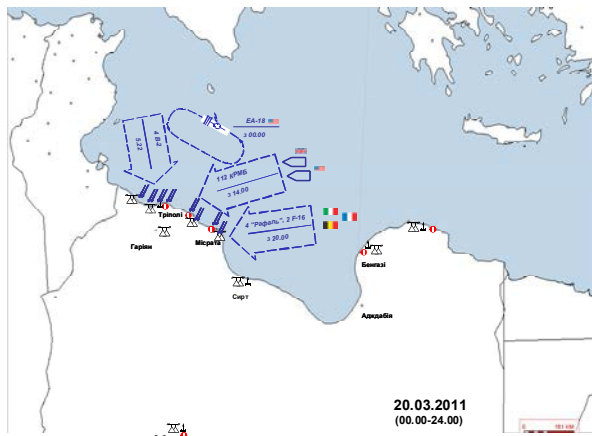

Рис. 3. Планування повітряної операції "Одісея. Світанок". 2 день повітряно-морської операції

Станом на 22 березня в операції брали участь Великобританія, Франція, США, Канада, Бельгія, Італія, Іспанія, Данія. А вже наступного дня в операції в Лівії брали участь вже 13 держав - 11 західних країн, а також Румунія й Катар. Крім того, про готовність взяти участь у бомбардуваннях заявили Об'єднані Арабські Емірати [3].

23 березня командуючий однієї з авіаційних груп британських ВПС, віце-маршал авіації Грег Багузл заявив, що Сили міжнародної коаліції практично повністю знищили лівійську бойову авіацію (рис. 4). Того ж дня Сили міжнародної коаліції нанесли два удари по позиціях військ М. Каддафі в районі міста Місурата, яке контролювали лівійські повстанці.

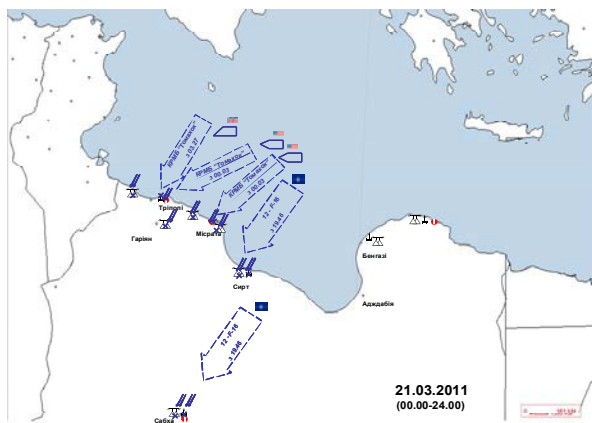

Рис. 4. Планування повітряної операції "Одісея. Світанок". 2 день повітряно-морської операції

У ніч на 24 березня війська, лояльні М. Каддафі, після припинення авіанальотів НАТО відновили наступ на місто Місурата та Зинтан, що перебували під контролем повстанців.

Вдень 24 березня ВПС коаліції нанесли бомбові удари по районах м. Тріполі, військовій базі в 32 км на схід від м. Тріполі, по місту Таджура, по цивільних та військових об'єктах в Джафарі, що також біля Тріполі. За даними "Аль-Джазіри", 24 березня літаки союзників зробили 175 бойових вильотів, з них 113 припали на сили США.

Станом на 24 березня, ВМС США й Великобританії випустили до 162 ракет "Томагавк". Особливістю повітряно-морської операції союзників було те, що вона проходила фактично без керівництва. При цьому одна частина коаліції вимагала передачі командування до НАТО, у той час як інша - активно виступала проти такого рішення.

25 березня два літаки Tornado ВПС Великобританії винищувачі ВПС Франції сумісно знищили 7 танків Т-72 сил М. Каддафі. Чотири Mirage 2000Ds ВПС Франції знищили артилерійську батарею ЗС М. Каддафі в районі міста Аждабія. 3 бомби з лазерним наведенням були скинуті з двох F-16 ВПС Норвегії проти лівійських танків, що рухались у напрямку м. Місурата. Таким чином, наступ ЗС М. Каддафі на це місто було зупинено.

26 березня війська коаліції під командуванням НАТО нанесли потужні удари силам М. Каддафі в містах Аждабія й Марса-Ель-Брега на сході країни, в результаті чого, за даними лівійської сторони, загинули десятки військових і мирних жителів.

Війська західної коаліції бомбардували в ніч на 27 березня рідне місто лідера Лівії М. Каддафі Сирт. Крім того, міжнародна коаліція нанесли авіаудари по місту Себха в центральній частині Лівії. Літаки ВПС коаліції бомбардували як військові, так і цивільні цілі в місті. Арабські телеканали показали десятки знищених танків і броньованих автомобілів лівійської армії. Завдяки підтримці авіації міжнародної коаліції повстанці захопили стратегічно важливе місто Аждабія.

Станом на 28 березня Сили міжнародної коаліції продовжували нарощування кількості літаків на передових аеродромах в Італії та Кіпрі і збільшували кількість кораблів в акваторії Середземного моря поблизу Лівії.

Таким чином, щодо планування та проведенню операції можна зробити наступні висновки.

Основна частина угруповання коаліційних сил, задіяна для операції проти Лівії, була розгорнута на театрі воєнних дій (ТВД) до 21 березня. Сухопутні війська НАТО, окрім підрозділів Сил спеціальних операцій та розвідувальних загонів, участі в операції "Одісея. Світанок" не приймали. Для підтримки повстанців, які були озброєні переважно легкою техні-

кою та стрілецьким озброєнням, ВПС та ВМС коаліції нанесли ракетно-бомбові удари по аеродромах, командних пунктах, позиціям РЛС та ЗРВ військ лояльних до М. Каддафі.

Особливістю повітряної операції в Лівії є те, що паралельно з придушенням ППО та системи управління ЗС наносилися удари по сухопутних військам Лівії, які наступали на позиції повстанців.

Загальне командування першою фазою операції здійснювалось об'єднаним Африканським командуванням збройних сил США, яке розташоване на базі Келлі Барракс (Kelley Barracks) під німецьким Штутгартом. Надалі центр по координації операції в Лівії був розташований на британській базі "Акротирі" на Кіпрі.

Протягом перших двох діб операції ракетно-бомбовими ударами авіації НАТО знищено значну частину військової інфраструктури Лівії, встановлено заборонену зону польотів (заборонену для Лівійських ВПС), організована морська блокада лівійського узбережжя.

Висновки

З представленою вище аналізу двох різних операцій проти Лівії з інтервалом у 25 років можна сформулювати ряд загальних висновків.

Як перша, так і друга операція проходила з пріоритетним застосуванням засобів повітряного нападу. Якщо операція 1986 року не досягла цілей її проведення (режим М. Каддафі зберігся, система ППО не була знищена, об'єкти інфраструктури та промисловості не зруйновані), то інша операція 2011 року повністю досягла поставлених цілей.

Найбільш технологічні зразки озброєння та військової техніки (ОВТ) підтвердили свою порівняно високу бойову ефективність: точність попадання, поразючий вплив по цілях, надійність тощо.

Середня інтенсивність дій авіації БНС склала від 60 до 90 літако-вильотів на добу. Основною формою застосування тактичної авіації в операції були систематичні бойові дії, в рамках яких здійснювалася авіаційна підтримка формувань опозиції.

Крім того, важливе місце в ході лівійської кампанії надавалося організації всебічного забезпечення військ (сил).

Особливо відзначимо, якщо озброєння і військова техніка, яка була ефективна в середині 80-х років ХХ століття і змогла добре протидіяти засобам повітряного нападу при проведенні повітряної операції країн НАТО, то через 25 років, у 2011 році, добре оснащена таким озброєнням лівійська армія була безпорадною перед сучасними зразками ОВТ, які мали на озброєнні Сили міжнародної коаліції при вирішальній ролі США.

Список літератури

1. Єрмошин М.О. *Боротьба в повітрі* / М.О. Єрмошин, В.М. Федаї. – Х.: ХВУ, 2004. – 384 с.
2. *Аналіз форм і способів застосування збройних сил у локальних війнах та збройних конфліктах сучасності: Звіт про оперативне завдання.* – Х.: ХУПС, 2011. – 64 с.
3. Троян А. *Основные итоги и уроки военной кампании в Ливии [Электронный ресурс]* / А. Троян // *Зарубежное военное обозрение.* – 2012. – № 4. – Режим доступа: <http://alternathistory.org.ua/osnovnye-itogi-i-uroki-voennoy-kompanii-v-livii>.
4. Можаровський В. *Збройні Сили України повинні відповідати сучасним вимогам* / В. Можаровський // *Військо України.* – 2012. – № 1 – 2. – С. 4 – 10.

Надійшла до редколегії 23.10.2013

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ЭВОЛЮЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ПОДХОДАХ К ПРОВЕДЕНИЮ ВОЗДУШНОЙ НАСТУПАТЕЛЬНОЙ ОПЕРАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЛОКАЛЬНЫХ КОНФЛИКТОВ В ЛИВИИ (1986, 2011 годы)

С.В. Лазебник, В.В. Тюрин, И.М. Тихонов, В.В. Гридина

Проведены исследования изменений относительно проведения воздушной наступательной операции на примере локальных конфликтов в Ливии. Проанализированные формы и способы проведения операции, дано описание основных событий и их критический анализ. Показано, что за 25 лет (с 1986 по 2011 год) ВВТ ПВО, которая в состоянии было выполнять задачи относительно срыва воздушной наступательной операции, полностью стало беспомощным перед современными средствами воздушного нападения, а воздушная наступательная операция переросла в воздушно-морскую.

Ключевые слова: боевые действия, локальный конфликт, воздушная операция, воздушные удары, противовоздушная оборона.

EVOLUTIONAL CHANGES IN GOING NEAR LEADTHROUGH OF AIR OFFENSIVE OPERATION ON EXAMPLE OF LOCAL CONFLICTS IN LIBYA (1986, 2011 years)

S.V. Lazebnik, V.V. Tyurin, I.M. Tikhonov, V.V. Gridina

Researches of changes are conducted in relation to the leadthrough of air offensive operation on the example of local conflicts in Libya. Analysed forms and methods of leadthrough of operation, description of basic events and their walkthrough is given. It is rotined that for 25 years (from 1986 to 2011) of VVT of air DEFENCE which able was to execute tasks in relation to blowing off an air offensive operation, fully became helpless before modern facilities of air attack, and an air offensive operation outgrew in airily-marine.

Keywords: battle actions, local conflict, air operation, air shots, air defense.